

יוסף או לעשר הנשים הפילגשים, שרד הותיר בארמונו בברחו מעירו מפחד אבשלום. את הפגנת המחאה שלתן מסכלים שוטרים צעירים ונאים, הנושאים בורשות הסונות את האשכולות הבשלים, ההומים כיין חומר ותוסס.

● והארץ ארץ חבילה

עשר הנשים, שכיסו את ערוות הארץ, לבל ייחשפו שוליהן, מנסות לשווא לשנות את פני העתיד, אך העתיד נשאר חסוי מעין, אף מעינו של מי שנתן לשניים מילדיו שמות משיחיים (דוד, עמנואלה), הנקשרים בדתות עיר ציון וירושלים.

עתיד ועבר מתמוגגים בשירתו של עמיחי לאיכות ריגשית אחת, כמו בשירו, "אהבת הארץ", שפתיחתו לוכדת בדיוק רב והולמת מאין-כמה את תחושת העירוב המזור בין אבל לשמחה המחלחלת, למשל, עם תום יום הזיכרון והכרזת תגיגות יום-העצמאות:

והארץ מחולקת למחוזות הזיכרון וגלילי התקווה ותושביה מתערבבים אלה עם אלה כמו חוזרים מחתונה עם חוזרים מלוויית המת.

ארץ סתירות וניגודים, יפה בעדייה, שאינם אלא תותחיו של האויב הסובב אותה; ארץ שמות ואהבה נעוצים בה זה בזה ושניתן לחוש אותה כולה כהרף-עין ובבת-אחת. את תחושותיו של מי שחי בארץ קסנת וצרה, היכול להכיל את כל ארצו בתוכו, מתוך עירוב של אהבה וקלאסטרופוביה, מיטיב עמיחי לתאר בשורות מעטות וטעונות:

והארץ ארץ חבילה והיא קשורה היטב והכל בה, והיא קשורה חזק והחוטאים לפעמים מכאיבים.

ארץ צרה וצורה כחבילה ארוזה ומקושרת, סגורה ומסוגרת, אין יוצא ואין בא; ארץ כגן-עדן, שגנה בה הסובב את כל ארץ החוילה אשר שם הנהב — מעין אלדוראדו או איי-הזהב האוטופיים שמעבר לים, אלא שחבלי-החבילה וחוטיה הכחוסים מכאיבים לפעמים, כאשר האוטופיה הופכת למציאות והיופי לאימה.

לא שלוה ימצא הקורא בספרו החדש של יהודה עמיחי „שלוה גדולה: שאלות ותשובות“, אלא שאלות ודאגות ואימת-החלוף

למתות את שמלותיהן על בשר הירכיים המתגלע, תוך שהן צווחות ומנהמות כיונים, מזכיר את תיאור חיות המרכבה, שכנפיים להן למעוף ולכיסוי הגוף. כאן וגם כאן, נתון המראה כולו בתוך קול שאון והמייה, בצפייה נרגשת לדאוס-אקס-מאכנת, הבא ממרחקים רכוב על רכב אש, או במכונית שרד הדורה של 'אח"מים.

משהו מן הקונטראסט הקומי מצטייר בסיטואציה הבסיסית שבשיר: מוצבים בו, זה מול זה, המשורר העומד זקוף עם סליו הכבדים, שאותם הוא נושא לביטו, ואשה משוחררת, אחת מבין „עשר נשים מכובדות“, כבדות ובריאות בשר, חופשיות מעול הבית, השוכבות על הכביש וחוסמות את הדרך בגופן, כשהן צווחות והומות כיונים נרגשות.

השיר אף מסתיים במיפנה פאתלי הומוריסטי שבו גישאות הנשים כאשכולות פירות בשלים אל מכתנית המשטרה המסורגת, ובא הקץ על יומרתן „לעצור את ההיסטוריה“. תחת סמל משרד-התיירות, המצוייר על מכוניות המובילות אורחים נכבדים — סמל המרגלים שחזרו מתור את הארץ ובידם זמורה ואשכול ענבים, הנישא במוט בשניים — גישאות כאן הנשים בידי זוגות זוגות של פרחי-קצונה יפים של משטרה, המיית היונים, מחאתן של הנשים הבשי-לות, גשמעת עתה כנעיית פרות, המובלות אל המכר-נית המסורגת והמסוגרת, שתובילן אל המטבח והי-שחיטה. המלאך בעל הפנים המעוטרים בתלתלים שמימיים, ששולי שמלתו מרוקמים, כשולי שמלת פרחי-הנונה נאמד ברימוניו ובפעמוני זהבו, נחלפים כאן בפניה של „פרה קדושה“, המוכנה להקריב עצמה על מזבח ההיסטוריה ו„קורבנה“ אינו רצוי. במקום אחר אומר המשורר: „ואם אני יחזקאל הנביא, אראה בחזון המרכבה / רק רגלי שור מלאי גללים וגלגלים מרופשים“ (94). מארבע חיות המרכבה בחר כאן המשורר, בצד הבהמי — בנעיית השור הפרה.

המשורר הצופה, המזהיר ומוכיח את האשה הכבו-דה מפני מעשיה הנואלים, דומה לנביא יחזקאל, שהאל גתנו צופה לבית ישראל, ואף לישיעהו, שראה בשליטים ובמושלים מעין כלים ומכשירים ביד ההש-גחה, המגשימים שלא מדעת את תפקידם ההיסטורי, שאינו בשליטתם. זהו צופה ספקן, סביל ונייטרלי, המביט בנשים המפגינות ומנסה ללמדן את תורתו הדטרמיניסטית: אין הפרט יכול לשנות את מהלכה של ההיסטוריה, אף אם ישליך את גופו למירמס רכבי-השר. מכל מקום, האשה המכובדת השרויה „בתהליך הגירושין“ ועל כן היא פנויה מנשיאת סלים ויכולה לתת מזמנה לעצירת גלגלי ההיסטוריה, אינה דומה לאשה מתבז או לאשת החכמה מאבל, שהגיעו את תהליכיה הדינאמיים של ההיסטוריה. היא וחב-רותיה דומות יותר לשבע הפרות טובות המראה מחלום

אימה גדולה באור בין-המשות

והנסתרות: מה דמות תהיה לה לבת הפעוטה בשנת 2000, ומה יעלה בגורלם של בניו, אחר שאביהם כבר לא יוכל לדאוג לעתידם?

בערוב היום, הרתי משמע, משקיף המשורר לאחור, ונוכח בכלי-התחבורה הישנים, אשר קישרו את צמתות-חיינו ואת פרשות-הדרכים של עברו: „איחוד רגב“, „המעביר“, „המקשר“, „שחר“ — שמות „מלאי תקווה והבטחה / להישאר יחדיו תמיד“. וכשם שאותם קואופרטיבים לתחבורה התפרקו ואבד עליהם הכלח, כך גם ברי לו לדובר, שהגוף אינו אלא מכונה, שטופה במגרש הגרוטאות. לכן, כגלה לנו המשורר, כי „לפנות ערב אני בוחר כלות לבני / כמטורף עתיד אני בוחר ובוחר“ (64), כאילו עורך הוא נסיון נואש להתחכם לגור דינו של החלוף ומעצב בדמיונו את העתיד מראש, דואג לבאות, רואה את הצפוי בעוד מועד וכאילו מתעתע בזמן, שמחוגיו אצים רצים.

● רכב השר ופרשיו

השיר „לעצור את ההיסטוריה“, דרך משל, עשוי להדגים היטב את המויגה המיוחדת שבין האישי, הלאומי והכלל-אנושי, בין האקטואלי והעל-זמני, בין הריאלי והסמלי, היוםמימי והטכסי בשירת עמיחי. זהו שיר שנכתב, על-פי עדות המשורר עצמו בראיון בסלוווייה, בעקבות ביקורו של שר-החוץ האמריקני הגרי קיסינג'ר בכנסת:

ליד מלון המלך דוד ראיתי עשר נשים מקבדות שוכבות על הגב לרחב הקביש לעצר את רגב השר דרך מביית המלון לבית הגורל. הן צנחו קיונים נרגשות, המו, המו, המו, ומשכו את שמלותיהן שלא יתגלה בשרן. הכרתי אפת-מהן. שמתי את סלי הקבדים ליד פניה: מה את שוכבת כאן על הקביש, אשה מקבדת בתהליך הגרושין. מה את שוכבת מאשרת על הגב ותלתלךן שמימיים, שוליים מרקמים לגורל נקשוטים לזמן הקשה הנה? את חושקת לעצר את ההקטורנה?

היא לא השיבה ונהלקתי לי. אכל עשרים פרסי קצנה יפים של משקרה באו ונשאו אותן מכאן: קל אחת נשאנה בשניים, כמו פרות בשלים מדי, לתוך המכונית הקסרנית. הן צנחו קיונים נרגשות, המו, המו, המו.

דרך ה„דיווח“ על האירוע וסקירתו משווה לו איכות כמו-גבוהאית, והופכת את המשורר למעין נביא, הרואה בחזון מראות אלוהים, כבשרקי ההתגלות בישיעהו וביחזקאל. תיאור המיית הנשים („המו, המו, המו“) מעלה אבוקאטיווית את קריאת השרפים במעמד הקדשותו של ישיעהו — „קדוש קדוש קדוש“, ונסיגון

האמבט, עימתם אל „החושך הגדול“. במאה העשרים, עדיין נסמך לעיתים עולמו הפרטי של יהודה עמיחי על תפיסת העולם התלמאית המיושנת, שלפיה הארץ יריעה שטוחה ועליה פרוש רקיע וירושלים מזדקרת מן היריעה ועומדת במרכזה והיא גם בית פרטי וגם ערש דתות ולאומים. ולפעמים, הארץ כדורית ומקומי רת, ומכבידה על הגב ועל הלב כנוויית חבר, שנפל בתש"ח בחולות הרכים והחיוורים של אשדוד, וזכרונו עדיין מעיק, כנטל כיסת הרקיע על גבו של אטלס (9-10).

● שירה רדופת דאגה

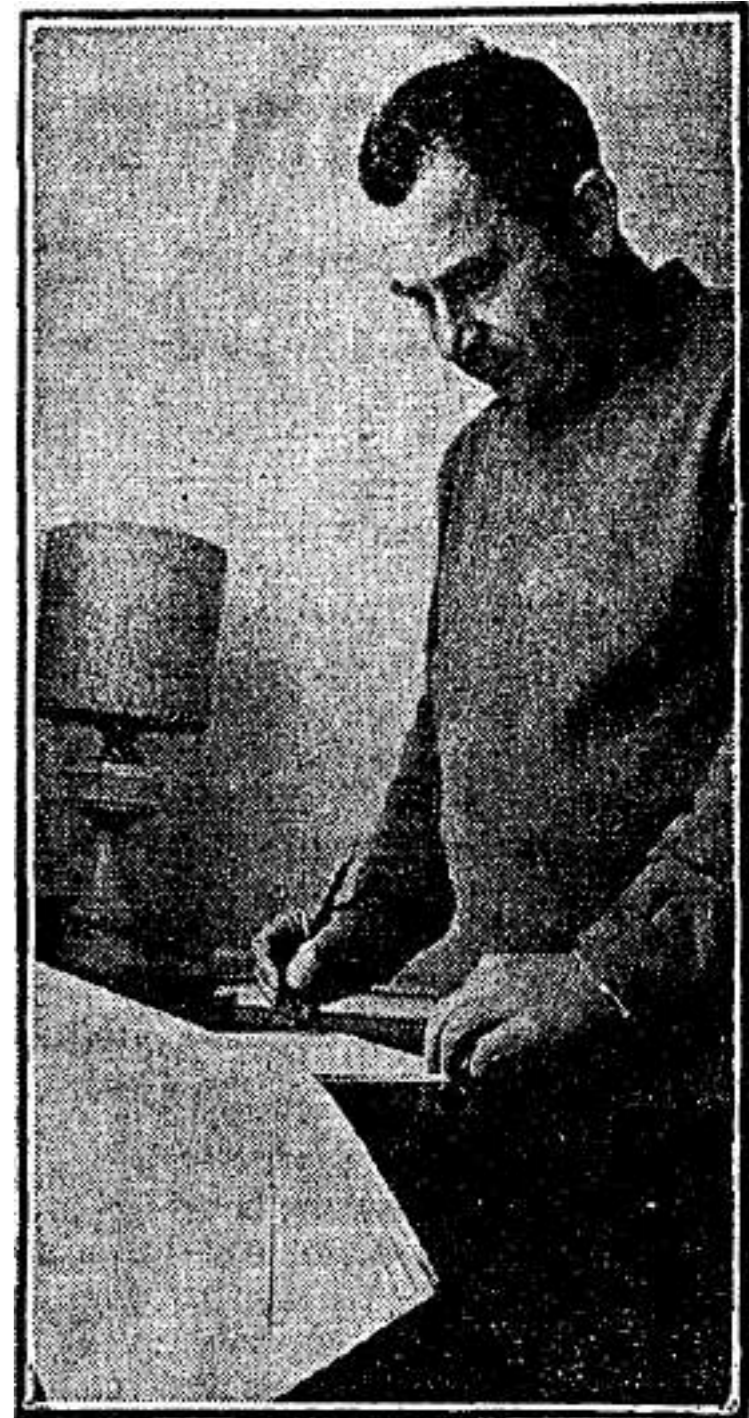
„שאלות ותשובות“, בניגוד לשלוה, יש בו, בספר למכביר: שאלות ותמימות אקסיסטנציאליות לרוב, שאלות של ילד, שלעיתים יש עליהן מענה ולעיתים נותרות הן בסימני השאלה שלהן, ואף שו"ת במובן התיאלוגי, שאלותיו ותשובותיו של מי שבוא לעצמו דת פרסית ומיתוס פרטי אינדיווידואלי, שחוקיהם רכים וגמישים ותקנותיהם משתנות ומתחלפות ללא הפוגה

שיריו של יהודה עמיחי הם שירים רדופי דאגה: דאגת הקיום היומיומית, שסמלה הוא האיש נושא-הסלים, המביא טרף ופרנסה לבייתו; דאגה ללא הרף לבני-ביתו ולעצמו, לבריאותם ולשלמותם, שאינה יודעת מנוחה, ואינה אלא בבואה מוקסנת של הדאגה הקיומית העמוקה לכלל האנושות והחרדה לגורל העולם. אך אין הגורל האישי מקביל תמיד לגורל הכלל, ועל כך מעיד שיר קצר מעין-ההיסטוריוסופי, המלמד כי מסלול חייו של הפרט לעיתים נתון בסבך סתירות וניגודים עם צמתיו של הקולקטיב:

אינני יודע אם תהיסטוריה חוזרת אבל אני יודע שאת — לא. אני זוכר שהעיר היתה מחולקת לא רק בין יהודים וערבים, אלא גם ביני ובינך, כשהיינו בח יחדיו.

באורח סארטוקסאלי, דווקא הנאי המצור והמצור קה איחדו את האוהבים ומן המוות צמחו חיים („כמו אנשי הצפון הרחוק / שבונים להם בית מוגן וחם / מן הקרח הממית“), וכשהעיר התאחדה והחיים שבו אל מסלולם התקין, דווקא אז אירע הקרע בחייו של היחיד.

דאגות היומיום, אימת החלוף וזכרונו של אלה שכבר אינם בין החיים, מתמוגגים גם בדאגות לעתיד לבוא — דאגתו של ה„אני“ לילדיו שלו ולדורות הבאים בסלל — ובנסיגותיו להעלות באוב את הצפונות

מאת זיוה שמיר עמיחי יהודה: „שלוה גדולה: שאלות ותשובות“, הוצאת שוקן, ירושלים ות"א, 1980, 105 עמ'.

שלוה גדולה" אין בו בספר שיריו החדש של יהודה עמיחי, גם אם „שלוה" פירושה כאן, בין השאר, אותה יכולת שבירה ופריכה של בן-אדם, סביל לתת להיסטוריה לזרום על ידו, למוץ את צוף החיים ולהתענג על מנעמיהם, תוך התי-עלמות מן הפחדים והחרדות, שהזמן והי-מקום גורמים, „כמו אותם עשירים ערי-ביים שבילו את החורף ביריחו / ואת הקיץ ברמאלה ושכחו את המדבר באמצע" (כדברי עמיחי באחד השירים בספר) — שיכחה ארעית, בין הבזק זיכרון למישנהו, שסופה טופחת על הפנים. יש בו, בספר, לעומת זאת, אימה גדולה וירח ושמש ובעיקר אור של בין-המשות, והאימה מתעצמת לעיתים לממדים מיתיים דמיוניים, עד שהיא רודפת את הנפש המיוסרת כסיוט גורא, מן „כל ירושלים ועימה כל העולם / יורמו לתוך החושך הגדול" (87), כסיוטו של ילד החושש מן יסחפו אותו המים, הזורמים מן